

Via Egnatia III (slot)

Turken in een Grieks dorp

Ooit was de Via Egnatia een belangrijke verbindingsweg van het Romeinse rijk; hij liep van de Adriatische kust naar Constantinopel. Vorig jaar zagen we voor het eerst de resten van deze antieke ‘snelweg’, dit jaar reizen we hem helemaal af; van Durrës in Albanië tot Istanboel in Turkije. Vandaag: de laatste etappe.

tekst JOOST VERMEULEN, foto's RÉNIE VAN DER PUTTE

‘E’r zijn in deze omgeving nog een aantal stukken van de Via Egnatia te zien.” Dimitris Matzas, de directeur van het archeologisch museum in de Noord-Griekse plaats Komotini, haalt in zijn kantoor een kaart van de omgeving tevoorschijn. “Er is niet zo lang geleden een stuk opgegraven langs de kust, voorbij Alexandropolis. En richting Turkse grens zijn ook een paar delen zichtbaar, maar het mooiste stuk vind je in de bergen, niet ver van het dorp Komaros. Daar heeft onze dienst zelfs een wandelroute uitgezet.”

Je kunt het bord niet missen: ‘Egnatia Odos’ staat erop, met ernaast een gestileerde afbeelding van een Romeinse kar. Maar zelfs zonder dat bord was het duidelijk dat we hier moesten zijn. Want vanaf dit punt, in de bocht van de oude weg die Komaros met het verderop gelegen dorp Mesti verbindt, zie je direct de Romeinse weg lopen. Een breed spoor van stenen slingert tussen het lage struikgewas over de heuveltop. Wij zijn echter nog niet uitgestapt om aan de vier kilometer lange wandeling te beginnen, of uit het niets

duiken drie enorme honden op. Grommend naderen ze ons. We doen een stap naar voren – geen angst tonen, is ons geleerd. Laat zien dat je de baas bent. Meestal werkt het, maar deze keer niet. Hun haren gaan nog verder omhoog, tanden worden ontbloot.

Dan zien we de oorzaak van hun agressie: over de heuvel komt een kudde schapen. Moeten we terug in de auto en wachten tot ze weg zijn? Dan klinkt een schrille kreet. Op de heuveltop verschijnt de herder. Met rauwe kreten worden de honden teruggeroepen. De meest onwillige hond wordt zelfs met een stok tot de orde geroepen. Aan ons schenkt de herder verder geen aandacht. Zonder een woord te zeggen, vervolgt hij met zijn kudde zijn weg.

Het was niet de eerste keer dat we in de bergen van Noord-Griekenland geconfronteerd werden met woeste herdershonden en soms onvriendelijke herders maar op dit officiële archeologische wandelpad hadden we dat toch niet verwacht.

“De Via Egnatia is hier zo goed bewaard gebleven omdat het eeuwen de enige verbinding vormde tussen de twee dorpen en omdat hij, zoals jullie gemerkt hebben, nog steeds door herders wordt gebruikt om hun kuddes te verplaatsen.”

Polyxenia Tsatsapoulou is de archeologe die verantwoordelijk is voor dit bijzondere deel van de Via Egnatia. “Het is, denk ik, het best bewaarde stuk van de Romeinse weg in heel Griekenland. Niet alleen is het originele plaveisel voor een belangrijk deel nog aanwezig, je kunt hier ook zien hoe de weg is opgebouwd. De bovenste laag bestond uit grotere stenen, die lagen op een onderlaag van kleine kiezelstenen, die weer rustten op een gladde zandlaag. De hele weg was ietsje bol, waardoor geen water op de weg bleef staan. In het midden van de weg was een smalle rand van

De Via Egnatia liep vanaf de huidige havenstad Dürres in Albanië dwars door de bergen en langs de oevers van het meer van Ohrid naar Griekenland. Ter hoogte van Thessaloniki bereikte de weg de Thracische kust, die hij ruwweg volgde tot Constantinopel, tegenwoordig Istanboel.

Einde van de reis: het vijftiende-eeuwse fort in Istanboel.

opstaande stenen. Dat dwong de weggebruikers om aan één kant te rijden. En dat was altijd links.”

Die keuze om links te rijden had volgens Tsatsapoulou vooral te maken met de manier waarop men de lastdieren aanspoorde. “Uit afbeeldingen weten we dat berijders van karren de teugels in de rechterhand hielden, de linkerhand gebruikten ze om met een korte zweep hun dieren aan te sporen. Links rijden was dus heel praktisch: zo werd voorkomen dat men op de relatief smalle wegen met zijn zweep een tegemoetkomende kar hinderde. Een opstaande stenen rand aan beide kanten van de weg zorgde ervoor dat de karren niet van de weg gleden.”

Zo mooi en breed als tussen Komaros en Mesti is de Via Egnatia natuurlijk niet overal geweest. Daar waar moeilijk terrein werd doorkruist of waar gewoon geen ruimte was (bijvoorbeeld op bergpassen) werd de weg ‘éénbaans’. Maar hij bleef overal van uitzonderlijke kwaliteit. En daarvan heeft men nog eeuwen geprofiteerd: handelaren, missionarissen, kruisridders en legereenheden trokken over deze weg. Van oost naar west en omgekeerd. “Dankzij de goede weg, die nog uit de oude tijden stamt, konden wij onze legers snel verplaatsen.”

Nadat in 1453 Constantinopel, na een maandenlange belegering definitief was ingenomen, trokken de Ottomaanse legers van Mehmet de Veroveraar in razend tempo over de Via Egnatia in westelijke richting. Nauwelijks twintig jaar later waren Thracië, Macedonië en grote delen van de huidige Balkan toegevoegd aan het enorme Ottomaanse rijk. Een situatie die tot aan het begin van de twintigste eeuw zou voortduren.

‘Berber Salonu’ (kapper) staat op een winkelruit in Komotini – en daar is geen woord Grieks bij. Mehmet Erkandas, de eigenaar van de winkel, is net zo verbaasd als wij: waarom vinden wij het vreemd dat hij een Turks opschrift op zijn win-

kel heeft? Hij is Turk – nu ja, eigenlijk Griek maar hij spreekt Turks. Net als zijn voorouders en zijn hele familie. Er zijn, zo ontdekken we, alleen al in Komotini vele honderden families zoals die van Mehmet. En ook verderop, in de streek tussen Komotini en de Turkse grens, ontdekken we in alle dorpjes en steden de sporen van een behoorlijk grote Turks sprekende islamitische minderheid: moskeeën die gewoon in gebruik zijn, Turkse opschriften op winkels en huizen en op straat onmiskenbaar Turkse klanken. De grote volkerenruil van de jaren twintig van de vorige eeuw – rechtstreeks gevolg van de afloop van Eerste Wereldoorlog en de daaropvolgende desintegratie van het Ottomaanse Rijk – waarbij de Griekse bevolking van de Turkse westkust werd ingeruild tegen de Turkse bevolking in het noorden van Griekenland, blijkt dus niet zo absoluut te zijn geweest als wij uit de geschiedenisboekjes hadden begrepen.

“Ik heb klanten die beter Turks dan Grieks spreken.” Irene Matzouloups runt een café in het hart van Komotini. Schuin tegenover haar zaak ligt een moskee, die stamt uit

1840. “Wat ik weet, is dat voor 1923 deze stad vrijwel helemaal Turks was. Er woonden toen geen Grieken. Alle Grieken die hier nu wonen, zijn er pas na 1923 gekomen.”

“Het lijkt wel een speling van de geschiedenis.” Professor Mustafa Sayar van de universiteit van Istanboel moet er wel om lachen. “Toen in de jaren twintig van de vorige eeuw de grenzen opnieuw werden vastgesteld, heeft men onbewust gedaan wat de Romeinen twintig eeuwen eerder ook al deden: Thracië in tweeën delen. En net als toen heeft men de rivier de Evros (Meriç voor de Turken) als grens genomen.”

Hos geldiniz, welkom, staat met grote letters op het bord dat over de hele breedte van de brug is aangebracht. Precies onder dit bord ligt de grens. Midden op de brug houden Griekse en Turkse gewapende militairen permanent de wacht, op nog geen vijf meter van elkaar. Van hieraf is het nog iets meer dan tweehonderd kilometer tot aan Istanboel.

“Voor de Romeinse legers die er niet tegenop zagen om soms veertig of meer kilometer per dag af te leg-

gen, was Constantinopel vanaf het moment waarop ze de rivier waren overgestoken, dus binnen handbereik. Dat neemt niet weg dat tussen de Evros en het eindpunt van de Via Egnatia toch nog een aantal belangrijke plaatsen gelegen moet hebben. Dat weten we omdat op diverse plekken mijlpalen gevonden zijn waarop de namen van die steden zijn aangeven. Alleen zijn daar nauwelijks restanten van over.”

Een plek waar nog iets van de Romeinse invloed zichtbaar is, is het stadje Marmara Ereglisi, het antieke Perinthos. Prof. Sayar: “Perinthos was de laatste echt grote halte aan de Via Egnatia voor Constantinopel. Het was ook de plaats waar een aftakking van de Via Egnatia begon die in noordelijke richting naar Adrianapolis liep, het huidige Edirne, en vandaar verder naar de Donau, de grens van het Romeinse rijk.”

In het centrum van Marmara Ereglisi zijn vondsten van de opgravingen opgesteld. In een goed onderhouden park staan de zuilen, architraven en andere bouwonderdelen. Het belangrijkste object van deze

openluchtopstelling is een mijlpaal uit de tijd van keizer Septimus Severus met daarop de antieke naam van de stad Perinthos. Van de plek waar deze zuil ooit stond, was het nog twee mijl naar het centrum van de stad. Constantinopel was vandaar nog 64 Romeinse mijlen (bijna negentig kilometer).

Midden in de smalle poort staat een oude man. Hij heeft een fluitje waarop hij voortdurend blaast. Als een volleerde verkeersagent regelt hij daarmee de eindeloze stroom auto’s, taxi’s, vrachtwagens en bussen die de stad in en uit willen. Zijn poort, Yedikule Kapısı, bij het gelijknamige fort met de zeven torens, is één van de tien nog gebruikte poorten in de oude stadsmuur van Istanboel. Het fort is aan het begin van de vijftiende eeuw door de Ottomaanse sultans gebouwd rondom de plek waar ooit de Gouden Poort stond.

Door deze poort trokken de keizers na een overwinning de stad binnen. En hier was het ook dat de Via Egnatia eindigde. Nadat de reiziger de dubbele, met goudbeslag vergulde poort met metershoge bronzen deuren was gepasseerd, kon hij verder langs de Via Imperialis de stad in.

Onze reis langs en soms over de Via Egnatia eindigt minder glorieus. De Gouden Poort, of wat ervan over is, is in eerste instantie nauwelijks te zien. Aan de buitenkant belemmert een enorme islamitische begraafplaats de aanblik en vanaf de binnenplaats van het fort wordt het zicht op de poort, die in de Ottomaanse tijd al deels was ontmanteld en dichtgemetseld, ontnomen door een roestig modern podium, bekleed met zwarte rafelige stukken plastic.

In het theehuis vlak buiten de poort toosten we.

Van Dürres tot Istanboel was het 540 Romeinse mijlen.

Door de Gouden Poort trokken de keizers na een overwinning de stad binnen, en hier eindigde ook de Via Egnatia

Grommende herdershonden aan het begin van de wandelroute.

Resten van de Via Egnatia bij Komotini.